

Groene politiek tussen wetenschap en strategie

*Een gesprek met Dirk Holemans,
Dries Lesage en Peter Tom Jones.*

Uitgangspunt van de discussie is het artikel 'Nieuw Realisme en Nieuwe Radicaliteit in het ecologische debat' van Dieter Loske, in Oikos 39, waarin nogal veel het woord 'nieuw' valt. Maar moderator Jos Geysels vindt, onder wat Loske nieuw noemt, weinig nieuws. En zitten politieke partijen die dwepen met het woord 'nieuw' meestal niet in slechte papieren?

Jos Geysels: - Wat betreft theorievorming heb ik de laatste jaren vanuit groene hoek weinig nieuws gelezen. Of vergis ik mij?

Dirk Holemans: - Neen, dat klopt. Maar interessant aan het stuk van Loske is toch dat hij een fenomeen blootlegt. Enerzijds zijn de groene beweging en de groene partijen in hun volwassen worden vooral gaan focussen op heel concrete en dus haalbare voorstellen die sommige deelp Problemen aanpakten. Anderzijds slaagden ze er niet in om sommige structurele problemen in hun geheel tegen te houden. Die problemen zijn intussen verergerd. Denk aan de opwarming van de aarde. Je stelt dus vast dat groenen heel hard bezig zijn met kleine en heel haalbare voorstellen, maar dat de grote uitdagingen intussen schrikbarend opdoemen. In die zin is het wel een belangrijk stuk.

Dries Lesage: - Echt nieuwe dingen zijn zeldzaam. Loskes tekst die inmiddels ook internationaal verspreid is, duidt een symptoom aan van iets wat veel groenen overkomt in West-Europa. Na een periode van veel regeringsdeelname en alles wat dat met zich meebrengt, is men aan een soort herijking toe. Het is ook een reactie op de grote ideologische vertwijfeling na de regeringsdeelname in West-Europa. En dat leidt ertoe dat men aanknopingspunten zoekt in periodes waarin de zaken wat radicaler werden ingevuld. Die term "ecologisch realisme" is alleszins interessant omdat hij de schijnbare tegenstelling tussen ecologie en realisme of tussen ecologie en wetenschap overstijgt. Vroeger kwamen die soms in conflict. Over de ecologisten werd gezegd dat ze niet wetenschappelijk te werk gingen, technofob waren en aan doemdenken deden, terwijl het meer en meer duidelijk is dat het enige wetenschappelijk verantwoorde beleid een radicaal milieubeleid is of een radicale ecologische politiek in de brede zin. Willen we de productie en consumptie in de juiste milieugebruiksruimte krijgen, dan zal er een programma nodig zijn dat nog radicaler is dan dat van Groen!. En het ecologisch realisme vertolkt dat enigszins. Voor de rest vond ik de tekst van Loske wat flauwtjes omdat hij daarin niet echt vooruitging.

Je stelt dus vast dat groenen heel hard bezig zijn met kleine en heel haalbare voorstellen, maar dat de grote uitdagingen intussen schrikbarend opdoemen.

Jos Geysels: - Bij het doorbladeren van de jaargangen van Oikos kreeg ik het gevoel dat we de terminologie van Loske acht jaar geleden al gebruikten, vlak voor het congres over De Groene Bakens. Is Loske een soort oud-strijder die terugkeert naar

het verleden met overigens de terechte kritiek op de participatie van de groene partijen?

Dries Lesage: - Participatiehouding of niet, dat is niet het belangrijkste in het debat. Belangrijk is de erkenning dat de groene stroming een oppositionele stroming is. Het hangt er uiteraard wel van af hoe je oppositie uiteindelijk definieert. Je kunt een oppositionele stroming zijn en tijdelijk, lokaal of nationaal aan het beleid deelnemen. En dan opnieuw aanknopen bij eerdere periodes. Maar je kan natuurlijk nooit vroegere periodes kopiëren. Wie dat toch probeert, maakt zich hopeloos belachelijk. Maar leren uit het verleden, dat moeten we wel doen.

Peter Tom Jones: - Wat mij trof is het zinnetje: "Als we vandaag realistisch kijken naar de wereld, dan zijn de enig zinvolle oplossingen de radicale oplossingen." De wetenschappelijke uitdaging vandaag is inderdaad: reductie met factor tien. Heel ons verbruik van materiaal en energie delen door tien. Dat betekent dat we ons verbruik terugdraaien tot op tien procent van het huidige niveau. Ook het VN- milieuprogramma erkent dit als de grote wetenschappelijke uitdaging. Loske formuleert die nood aan radicaliteit op een heel duidelijke manier.

We moeten inderdaad op zoek naar een nieuw paradigma, dat eigenlijk ook al lang bestaat. Dat is het verhaal van de ecologische economie, *ecological economics*. Het is een academisch denken dat vooral uit de VS komt maar nu langzamerhand bekender wordt in Europa. De grote uitdaging bestaat erin dat te kunnen operationaliseren. Als we dat met Groen! kunnen doen, zijn we op de goede weg. Heel relevant in het verhaal van de ecologische economie is de keuze om de ecologische problematiek op een sociale manier op te lossen. Dat impliceert een links verhaal en daar wil ik hier ook duidelijk voor pleiten. De toekomst voor een groene partij ligt ook links op de economische thema's. Dat betekent onder meer een rechtvaardige fiscaliteit. In de klassieke linksrechts-tegenstelling moeten we opnieuw radicaal aan de linkerkant gaan staan. Dat is de weg vooruit.

Belangrijk is de erkenning dat de groene stroming een oppositionele stroming is. Het hangt er uiteraard wel van af hoe je oppositie uiteindelijk definieert. Je kunt een oppositionele stroming zijn en tijdelijk, lokaal of nationaal aan het beleid deelnemen.

De toekomst voor een groene partij ligt ook links op de economische thema's. Dat betekent onder meer een rechtvaardige fiscaliteit. In de klassieke linksrechts-tegenstelling moeten we opnieuw radicaal aan de linkerkant gaan staan.

Dirk Holemans: - Het is boeiend om wat er nu is gezegd te verbinden met het eerste deel van het debat. Ik had de indruk dat men enerzijds sprak over gedrag en consumptie en anderzijds over politiek en structuren alsof die twee los van elkaar zouden staan. En dat is natuurlijk helemaal niet zo. Ik kreeg het gevoel dat men rond de hete brij heen danste, want "de overheid mag niet te sturend werken". Als heel wat

Belgen omwille van de huidige fiscaliteit een grote bedrijfswagen hebben inclusief een tankkaart zodat ze onbeperkt gratis kunnen rondrijden, dan is dat natuurlijk te sturen door de overheid. Ik wil maar zeggen dat structuren en gedrag met elkaar te maken hebben. Dat is één. Het tweede wat mij trof in het eerste deel - en dat is voor mij typisch in het groene verhaal - is het belang van autonomie. We willen dat mensen zelf vorm kunnen geven aan hun leven. Daar een zekere kwaliteit en stabiliteit uithalen en de durf en motivatie om andere levensstijlen te verkennen dan de mainstream. Ik denk

dat we de structuren, de globalisering, de flexibilisering die ons leven onderuit haalt, de voortdurende concurrentiestrijd die we moeten leveren in het onderwijs en *on the job*, moeten verbinden met de vraag van mensen die hun levensstijl wijzigen. Het is geen of-of debat. Niet of alleen gedrag en dan mogen we niet moraliseren, of alleen politiek en structuren. De twee gaan samen en we moeten ze met elkaar verbinden. Eén van mijn theses is dat als we mensen willen aanzetten en motiveren tot een meer duurzame levensstijl, we uiteraard de kaders moeten bieden. Toch denk ik dat heel wat mensen die stap pas zullen zetten als je ze ook een zekere bestaanszekerheid kan geven. En dat is volgens mij een van de elementen van een nieuw links verhaal. We leven in een tijd waarin bestaansonzekerheid niet alleen het lot is van de onderklasse. De economische globalisering knabbelt eigenlijk van onderuit aan de middenklasse. Heel wat mensen, zelfs kaderleden, die vroeger een job hadden voor het leven, komen nu terecht in de maalstroom van onzekerheid die vroeger eigenlijk alleen bekend was bij mensen onder aan de samenleving. Dat kan een belangrijk aanknopingspunt zijn om dat groenlinks verhaal te schrijven.

Jos Geysels: - Peter Tom spreekt over links, Dries gebruikt in zijn artikel de term **groenprogressief** en Dirk heeft het nu over **groenlinks**. Had Groen! er vroeger problemen mee om zich links te noemen, terwijl dat nu een uitgemaakte zaak zou zijn?

Dries Lesage: - Ik betrap mezelf erop dat ik een tijd geleden ook sterk de term groenlinks verdedigde. Als de partij Agalev dan toch een nieuwe naam moest krijgen, dan mocht die GroenLinks heten. Maar in de discussies daarover heb ik een en ander geleerd. De term "links" roept heel veel misverstanden op. Links in de betekenis van iets te materialistisch. De term "groen-progressief" spreekt iets meer mensen aan. Dat is iets taalkundig-psychologisch. Maar ik heb er absoluut niets op tegen dat de mensen groenlinks als term gebruiken en dat het draagvlak daarvoor verbreedt. Integendeel. Ik heb zelf blijkbaar toegegeven aan een mechanisme dat ik in mijn eigen tekst hekel. Om maar te zeggen hoe sterk die mechanismen zijn.

Dirk Holemans: - Ik denk dat de kracht van de groene partij er altijd in heeft bestaan dat het groene gedachtegoed een brede sokkel vormt die ruimte biedt voor een diversiteit aan ecologische stromingen. In die zin pleit ik voor een partij met een sterke groenlinkse vleugel, maar waar even goed ruimte is voor mensen die zich groen-progressief noemen. Anders dreig je in een klein-links verhaal terecht te komen met enkel maar gelijkgezinden.

Dries Lesage: - Oikos is zichzelf "forum voor sociaal ecologische verandering" gaan noemen en niet groenlinks. Het is een semantische discussie maar er zit wel iets meer in. Er is een zekere conservatieve onderstroom in Vlaanderen en binnen die onderstroom die zich situeert in wat Gramsci de *common sense* zou noemen, zitten er allerlei sentimenten waar wij een grote afkeer van hebben. Maar er zitten ook een aantal sentimenten waar de groenen bij kunnen aansluiten. Bijvoorbeeld waar het gaat om consumentisme dat nogal extreem geworden is. We zouden dat soort zaken kunnen vertalen, uit de *common sense* dat soort zaken articuleren in de groene richting en dan is een term als groenlinks misschien minder geschikt.

We leven in een tijd waarin bestaansonzekerheid niet alleen het lot is van de onderklasse. De economische globalisering knabbelt eigenlijk van onderuit aan de middenklasse. Dat kan een belangrijk aanknopingspunt zijn om dat groenlinks verhaal te schrijven.

Jos Geysels: - In een aantal bijdragen lees ik over de derde groene golf. Dat is vatbaar voor interpretatie: volgens sommigen slaat de eerste golf op de probleemstelling en bewustmaking, daarna volgde de regeringsdeelname en nu de postregeringsdeelname. Is dat de derde golf?

Dries Lesage: - De tekst van Loske probeert dat wat te vertalen. Hij schrijft: “De ideologische vertwijfeling zet zich wat verder”. Wat we nu meemaken is voor groenen zeer fascinerend maar tegelijkertijd ook zeer frustrerend. Heel de klimaathype die laat vermoeden dat er een breed draagvlak is voor een meer ingrijpende ecologische politiek, wordt eigenlijk volledig gerecupereerd door allerlei krachten. Zowel conservatieve als progressieve.

Jos Geysels: - Volledig?

Dries Lesage: - Bijna volledig. Welk gevoel komt er nu naar boven? De klimaatpolitiek wordt niet meer ontkend, maar tegelijkertijd hebben veel mensen het gevoel ‘dat het toch wel in orde zal komen’. Dat gevoel wordt enorm versterkt – en daar moeten we toch bij stilstaan – door de houding van andere progressieven. In Vlaanderen bijvoorbeeld door de sp.a, de sociaaldemocraten die zich daar heel sterk op profileren en voortdurend de indruk wekken dat we de problemen ook zonder radicale ingrepen en zonder de persoonlijke levensstijl te veranderen, onder controle kunnen krijgen. Ik denk aan Spirit-voorzitter Geert Lambert die de klimaatpolitiek zeer belangrijk noemt maar in datzelfde interview zegt: “Met de groenen gaan we terug in de bomen moeten leven”. Dat soort uitspraken komt uit progressieve hoek en wordt voortdurend herhaald. De groenen zijn emotioneel, ze zijn zuur, ze zijn theoretisch, ze zijn dit, ze zijn dat...

Jos Geysels: - Ja, maar we hadden het over recuperatie.

Dries Lesage: - De recuperatie bestaat erin dat ze laten uitschijnen dat het met hen wel goed komt, dat zij de antwoorden wel hebben. Intussen brengt men daardoor een meer radicalere benadering die ook wetenschappelijk onderbouwd is, in diskrediet. Veel mensen denken daardoor dat het draagvlak verruimd is, terwijl dat helemaal niet waar is. Het draagvlak voor een meer radicale benadering is nog meer gemarginaliseerd dan voordien.

Dirk Holemans: - Twee punten over die derde golf. Ik denk dat je wel drie fasen kan onderscheiden in de evolutie van de groene partijen in West-Europa. Eerst de evolutie van de groene partijen van opstart en groei, dan de regeringsdeelname die opvallend gelijktijdig liep in verscheidene Europese landen. Ik denk in zeven landen. Kwamen de Europese milieuministers samen, dan zaten er zeker vijf groene ministers mee aan tafel. En dan de derde fase, die van een zekere terugval, de periode waarin de Groenen niet meer in de regering zitten. Ik denk dat dit een objectieve situatieschets is. Ten tweede wil ik iets concreter ingaan op wat Dries zegt. Een van de grote valkuilen van deze periode – en het is misschien een paradox – nu milieu en klimaat zo sterk op de agenda staan, is dat we ons zouden laten reduceren van groene partij tot milieupartij. Voor mij is het groene denken altijd meer geweest dan milieu. Het gaat om kansen op levensontplooiing en autonomie. En dat betekent ook dat je hard blijft inzetten op sociale thema’s. Concreter: in plaats van ons zorgen te maken over de groene flank van de sp.a zouden we hen beter op sociaal vlak onder druk zetten

Voor mij is het groene denken altijd meer geweest dan milieu. Het gaat om kansen op levensontplooiing en autonomie. En dat betekent ook dat je hard blijft inzetten op sociale thema's.

door zelf zo sterk mogelijk te focussen op een toekomstgericht sociaal beleid. Zeker als ik denk aan vluchtelingen- en asielbeleid. Iedereen vindt nu plots dat de volgende regering heel veel moet doen en dat er niet veel gebeurd is. Maar goed, daarom heb ik in mijn artikel ook de begrippen autonomie en emancipatie gebruikt, immers hoe gaan we in de toekomst vorm kunnen geven aan bepaalde oplossingen.

In het eerste debat had Dirk Geldof het nogal over de technologie waarop we veel zouden moeten inzetten. Dat zal wel. Maar een van de kernpunten uit onze technologiekritiek van bij aanvang was dat grote technologische systemen zich onttrekken aan democratische sturing of controle. We zijn altijd tegen kerncentrales geweest niet alleen omdat het zeer gevaarlijk is voor het milieu maar omdat het ook gepaard gaat met een militaire beveiligingsstructuur waaraan je niets te zeggen hebt. Uiteraard zijn we voor decentrale energieopwekking. En ik denk dat we die stelling sterker moeten inbrengen in het zoeken naar oplossingen om die klimaatwijziging tegen te gaan.

Peter Tom Jones: - Ik wil het hebben over een heldere klimaatdiscussie omdat ik daarin het best thuis ben. Er zijn vandaag verschillende reacties op de wetenschappelijke gegevens die meer en meer naar voren komen. Dit voorjaar nog debatteerde ik in Gent met de kabinetschef van staatssecretaris Van Quickenborne, Edward Roosens. Die man bleek nog in de fase van de ontkenning te zitten. Zelfs bij VLD zijn er op het hoogste niveau nog altijd mensen die zoeken naar een aantal natuurlijke factoren die dan toch de opwarming van vandaag zouden kunnen verklaren. En die zich dus nog steeds afvragen of de mens wel zo eenzijdig verantwoordelijk is voor de opwarming. Als ik dan de cijfers naar voren breng van het VN-klimaatpanel inzake de noodzakelijke reductie van broeikasgasuitstoot, met 30 procent tegen 2020 en uiteindelijk met 80 à 90 procent tegen 2050, dan wordt dat onmiddellijk geklasseerd als onhaalbaar. Als politiek onhaalbaar. Meteen start dan een discussie over politiek onhaalbaar of ecologisch onhaalbaar. Dat is de keuze waar we vandaag voor staan. Als we blijven zeggen dat het politiek niet te realiseren valt, laten we de ecologie haar werk doen en zal de interne dynamiek in het klimaatstelsel de controle overnemen. We stevenen dan inderdaad rechtstreeks af op die ijsberg met zware ecologische en sociale catastrofes. Ik zeg altijd dat het gemakkelijker is om te onderhandelen over een reductie van 90 procent dan om te onderhandelen met de Golfstroom die uitgeschakeld wordt. Rechts zit nog in de fase van de ontkenning, van de psychologische verdringing.

Anderzijds de linkerkant. Het is evident dat Groen! en sp.a zich volop profileren op dit thema, waarbij ze ook hun meest groene figuren – denk aan Bart Martens bij sp.a – sterk uitspelen. Het is aan ons om aan te tonen dat de oplossing die wij willen bieden om de klimaatcrisis aan te pakken moet vertrekken vanuit een integrale visie. Niet

wat maatregelen hier en daar, wat losse flodders links en rechts. Neen, het gaat om een structurele analyse van het probleem waarbij we alle sectoren van de samenleving bekijken om de zaken om te buigen. Het paradigma van de ecologische economie met zijn mix van sociale, juridische en economische instrumenten is zeer goed om daarmee te kunnen omgaan.

Het paradigma van de ecologische economie met zijn mix van sociale, juridische en economische instrumenten is zeer goed om daarmee te kunnen omgaan.

De werkelijke uitdaging voor ons ligt erin om die alternatieven meer “sexy” te maken. De jongste tijd heb ik veel met Erik Paredis gediscussieerd. Hij heeft het over push- en pulleffecten. Het boek *Terra Incognita* is voor 100 procent pusheffect. Een puur rationele verklaring waarom we weg moeten van de huidige situatie en waarom wij naar een fundamenteel andere economie moeten. Maar daarmee halen we het niet. Te veel wordt dat alternatief geïdentificeerd als een proces van consuminderen, inleveren, terug de bomen in. Laten wij dus heel goed nadenken hoe we die alternatieve levensstijlen op een andere manier kunnen verkocht krijgen. Wij kunnen werken met een aantal krachtige voorbeelden. Ik noem er maar een. Het ligt gevoelig zelfs binnen een groen publiek. Het vegetarisme. Het Ethisch Vegetarisch Alternatief (EVA) lijkt die push en pull volledig begrepen te hebben. Enerzijds zegt men dat de overgang van een vleesrijk naar een vegetarisch voedselpatroon resulteert in een daling van de totale milieudruk met factor tien. Precies de daling die wij nodig hebben. Tot 90 procent. Als men vegetarisme identificeert met extreme soberheid krijg je dat nooit verkocht aan de hele bevolking. EVA gaat daar anders mee om. Zij maken het juist “sexy” door aan te tonen dat de vegetarische keuken gewoon beter en lekkerder is. Zij organiseren gastronomische weekends, gastronomische diners. En dat werkt. Dat is een voorbeeld van die pullfactor. We moeten op zoek naar nieuwe aansprekende voorbeelden om te gaan naar een alternatieve levensstijl die tegelijk aantrekkelijk is en kan zorgen voor een drastische daling in onze milieudruk.

Ik wil niet individueel aan alternatieve pioniers vragen om tegen de stroom in te zwemmen. Dat is wat vandaag gebeurt. Slechts een klein aantal mensen in onze samenleving gaat tegen de stroom in. Met heel veel moeite. Maar men kan niet verwachten dat heel de bevolking dat gaat doen. We moeten ervoor zorgen dat de stroomrichting zelf wordt omgebogen zodat het veel eenvoudiger wordt voor vele mensen om mee te stappen in de nieuwe stroom. En daar is uiteraard een zeer grote rol weggelegd voor een alternatief wetgevend kader, gebaseerd op de ecologische economie. De instrumenten zijn er, de kennis is er, maar men moet ze toepassen.

Dries Lesage: - Ik ben het grotendeels eens met Tom. De culturele dimensie is absoluut nodig. Zonder de culturele dimensie zullen we er nooit toe komen om op een democratische manier een ecologische politiek door te drukken. Maar we mogen daarin niet overdrijven. Het vorige debat eindigde met een citaat van Femke Halsema. Daarin herken ik me veel te weinig. Ik ben ondertussen ook wat ouder. De periode waarin ik ecologisch wat bewust ben geworden was totaal anders. Jaap Kruithof was nog aan de universiteit hier in Gent verbonden. De radicaliteit van zijn tegenhegemonische discours trok me enorm aan. Hij sprak niet over het goede leven – misschien ten onrechte. Hij stelde niet dat we aantrekkelijke beelden moesten hebben om niet te bestraffend over te komen. Niet over ecoboni of over het opgeheven vingertje. Gisteren zag ik in Terzake een verslag over het tweede rapport van het internationale milieuforum IPCC. De verslaggeving was heel goed. En hoewel ik het debat al een tijdje volg, was ik zeer getroffen door de voorstelling van zaken. Door de gevolgen voor de mensen: dat loopt in de tientallen miljoenen slachtoffers. In de studio zit dan een bioloog, een wetenschapper die zich terdege bewust is van wat er aan de gang is en die begint warempel zelf van “we mogen niet te veel met het opgeheven vingertje staan zwaaien”. Als Afrika uitdroogt, als heel wat dieren hun habitat verliezen, door onze overdreven levensstijl dan wil ik een andere toon horen. Wat we nu meemaken mag ons niet doen vergeten hoe sterk die virtuele wereld is. Hoe sterk dat in onze huid is gekropen, zo van “de toestand is zeer erg maar kan wel opgelost worden zonder al te veel radicale ingrepen”. Dat is de virtuele wereld waarin ook meer en meer progressieven leven.

Dus niet alleen een probleem van de rechterzijde.

En ik wil dat zelfs een klein beetje uitbreiden naar het middenveld, naar de milieubeweging en de actiegroepen. Als ik die de jongste tijd bezig zie, merk ik maar weinig meer van de radicaliteit van destijds toen ik in die beweging stapte. Dat er op zo'n korte tijd zoveel is veranderd, beangstigt mij wat. Zoals de al bij al lauwe reactie van de milieubeweging naar aanleiding van de ministerraad over de ecobelasting op plasticzakjes. Men is al tevreden met kleine maatregelen.

Onlangs was ik aanwezig op een fietsactie in Gent, in een straat waar een paar jaar geleden twee kinderen omkwamen, mee als gevolg van een crapuleuze weginrichting. Intussen is daar te weinig aan gebeurd. Dus was er een fietsactie. En wie loopt er voorop? Heel het schepencollege. Ik heb respect voor hun medeleven en de stad zelf is ook niet zo maar verantwoordelijk voor die weg, de zaak ligt complexer. Maar politiek gezien is er dan toch iets raars aan de hand. En dan te weten dat ik als fietser vaak bang ben in het verkeer en ik zelfs geen fietskar durf te kopen om onze kleine mee rond te rijden, omwille van het gevaar. Als ik dan die schepenen op kop zie lopen, dan loop ikzelf daar wat gefrustreerd over. En dan ben ik misschien wat zuur in de ogen van het stadsbestuur. Maar ik voel me dan niet geroepen om te zeggen dat dit stadsbestuur zeer goed bezig is inzake mobiliteit.

Maar uit het middenveld hoor ik nog zelden radicale geluiden.

Dirk Holemans: - Er is iets geks aan de hand. We pleiten voor meer radicaliteit, maar niemand durft radicaal zijn. Ik hoor Peter Tom zeggen dat het wetenschappelijk vaststaat dat we op de ijsberg afsteveneren en met een ijsberg onderhandelen we niet. Als we er dus op afsteveneren is het de Titanic. Maar vijf minuten later zegt hij dat we vooral moeten mikken op "sexy" voorstellen.

Peter Tom: - Het is en-en. Push én pull. En de push heb ik al voldoende gepromoot. Het is tijd om te werken aan de pull.

Dirk Holemans: - Het interessante aan het debat is de vraag hoe we met teksten als die van Loske omgaan. Als we vinden dat de radicaliteit terecht is, dan zullen we ook radicaler moeten worden in onze voorstellen. Het eerste debat vind ik een mooi voorbeeld van rond de hete brij heen dansen. Neem het voorbeeld van de burgemeester van Londen die radicale voorstellen doorvoert en daarvoor toch niet wordt afgestraft. We lijken soms last te hebben van koudwatervrees die ons tegenhoudt om bepaalde dingen te zeggen omdat we bang zijn dat we ons een beetje gaan klemrijden. Ik heb twee jonge kinderen. Dus als je zegt dat de wereld eraan gaat, dan interesseren die kleine "sexy" voorstellen me eigenlijk niet. Dan wil ik als ouder weten wat we eraan gaan doen. Misschien dat meer mensen die meer radicale voorstellen ook meer aantrekkelijk en geloofwaardig zullen vinden. Als we radicaliteit belangrijk vinden, moeten we onze voorstellen toch even in dat perspectief doorlichten.

Peter Tom Jones: - Over tien dagen verschijnt ons nieuw boek, *Het klimaatboek* (samen met Els Keytsman), en dat staat vol van zeer duidelijke maatregelen die uiteindelijk moeten leiden tot reductie van 90 procent van de CO₂-uitstoot. Dat gaat niet over een paar kleine "sexy" ingrepen maar over de totale reconversie van heel onze industrie, van heel onze behuizing en van heel onze mobiliteit. Alle sectoren in onze samenleving zullen naar 90 procent reductie moeten gaan. En dat durven we ook zeggen.

Dirk Holemans: - Er is een kleine verwarring tussen jouw boeken en het globaal debat

over de voorstellen vanuit politieke ecologie. Ik denk dat we die twee moeten scheiden.

Jos Geysels: - Ik zou het debat willen voeren vanuit de idee van de hegemonie zoals Dries Lesage dat aansneet. Typisch Gramsci: overheersing door consensus. Er zijn de wetenschappelijke gegevens waarover Peter Tom het heeft, de radicaliteit waarover Dirk het heeft. Hoe kunnen we nu de tegenstroom waarover Dries sprak organiseren? Uit onderzoek in Nederland en in Vlaanderen blijkt dat mensen wel zeggen dat er radicale maatregelen nodig zijn, maar op het moment van handelen en stemmen duikt blijkbaar het fenomeen van depressieve schizofrenie op. Hoe ga je daar mee om? Ik lees in de krant een klein rasterstukje onder de titel "Wie zegt wat over klimaat?" Het was bijna een vergelijkend onderzoek van Test-Aankoop. Uiteraard bleek dat de Groenen het radicaalst waren. Ik vraag me dan als lezer af of dat de manier is waarop die tegenstroom moet georganiseerd worden. Als men je inderdaad de bomen inschrijft. Wat kan je dan nog doen?

Tom Peter Jones: - Alleszins niet doen zoals Bruno Tobback die luistert naar wat er in de onderstroom van de samenleving leeft en dan zegt "ja, als jullie dat niet durven dan zal ik ook mijn discours aanpassen". Ik vind dat wij vandaag politieke moed moeten tonen ook als men ons daarvoor afstraft. Maar we mogen ons niet laten leiden door wat er al dan niet eventueel zou leven in de samenleving. Dirk gebruikte het voorbeeld van Londen waar burgemeester Livingstone een stevige tol invoerde voor wie de stad binnenrijdt. Daarvoor is er een draagvlak. Er is geen groot protest en de mensen beseffen ook dat het milieu er drastisch beter van wordt. We moeten dus durven uitpakken met dat soort voorstellen en maatregelen. Maar het is zeer belangrijk om vooral te gaan voor maatregelen die sociaal rechtvaardig zijn. Ecologische belastingen zijn een goed voorbeeld om aan te geven hoe je een zelfde eindresultaat kan bereiken op verschillende manieren. Je kunt de prijs van een vliegtuigticket met twintig vermenigvuldigen. Gevolg: terwijl vandaag zogezegd de vervuiler betaalt, kom je in een nieuwe situatie waarin de betaler vervuilt. De armsten worden dan meteen bestraft. Ik kan hetzelfde probleem oplossen op een totaal andere manier. Het voorbeeld komt uit de ecologische economie die vertrekt vanuit gelijke quota die aan elk individu worden toegekend. Dat is dan een maatregel die vertrekt vanuit een wetenschappelijk onderbouwd gegeven van zoveel CO₂-uitstoot kunnen we aan. Dat zullen we dan rechtvaardig verdelen. En de enige rechtvaardige verdelingsleutel is "iedereen even veel". Laat ze dat maar doen. Dat is een duidelijk andere keuze dan in te spelen op een exorbitante belasting die dus meteen een zeer asociale maatregel zou zijn. Hetzelfde kan je trouwens doen in alle andere sectoren. Renoveren van huizen bijvoorbeeld of nieuwbouw, dat zijn sectoren waar je zeer duidelijk sociale keuzes kan maken. Natuurlijk zal het lang duren voor je de sociale onderstroom uit de samenleving bij de Groenen zal krijgen, maar dat is geen reden om er vandaag niet mee te beginnen en zo het draagvlak zelf te gaan verbreden.

Jos Geysels: - Maar hoe kan je er vanuit de wetenschap en vanuit wetenschappelijke gegevens in slagen dat mensen hun kiesgedrag of levensstijl veranderen? Je kent het voorbeeld: je zit voor een zaal met mensen die veel sympathie hebben voor het Vlaams Belang, je hebt alle wetenschappelijke gegevens bij wat betreft integratie, wat betreft aantallen allochtonen in dit land enz. En met die gegevens overtuig je op dat moment niemand. Wat doe je dan wel?

Dries Lesage: - Er is te weinig conflict in onze maatschappij, er is te weinig debat. In Vlaanderen loopt het stilaan de spuigaten uit. Er zijn weinig lapjes grond in West-

Er is te weinig conflict in onze maatschappij, er is te weinig debat. In Vlaanderen loopt het stil aan de spuigaten uit. Er zijn weinig lapjes grond in West-Europa waar het zo erg is als hier.

Europa waar het zo erg is als hier. In de campagne voor de Franse presidentsverkiezingen zie je zo'n diversiteit in het politieke debat. Daar is er nog min of meer een deftig debat. Hier is er te weinig strijd, te weinig confrontatie. We zijn te bang om ons boos te maken, bang om ons af te zetten tegen anderen. Ook binnen de groene beweging

hoor je voortdurend dat we positief moeten zijn; sympathiek zijn en groeien vanuit onze eigen sterkte. Maar politiek is altijd een relatief gegeven. Je kunt niet aan politiek doen zonder tegenstanders en je moet die tegenstanders soms ook eens geweldloos rond hun oren slaan want die tegenstanders doen dat ook. Pieter De Crem die zei "met de groenen gaat altijd het licht uit". En De Gucht zei dat de mensen niet stemmen voor Groen! omdat het hen de keel uithangt wat de groenen zeggen. Lambert dan weer doet alsof je met de groenen terug de bomen in moet. We mogen ook al eens iets zeggen over de anderen. Bijvoorbeeld dat CD&V en VLD de politieke krachten zijn die de klimaatcrisis nooit ernstig genomen hebben.

In de campagne van de groenen zie ik het zelfvertrouwen wat terugkeren en er is ook meer ideologische maturiteit. Ook al schrikt men soms nog van zichzelf wanneer men wat scherper uit de hoek gekomen is tegen vrienden progressieven. Ook het werken aan een ideologische onderbouw stemt mij redelijk optimistisch. Op zich is het concept van ecologische economie binnen groene kringen niet zo nieuw maar dat wordt momenteel herijkt en dat is zeer positief.

Jos Geysels: - Over die vrienden gesproken. Ik citeer de hoofdredacteur van *Samenleving en Politiek*, Carl Devos. Die heeft het over een aspect waar Dirk Holemans het over had, namelijk het sociale en de vrienden progressieven. Devos zegt: "Als de sp.a groener wordt moet Groen! dat toejuichen." "Maar", voegt hij eraan toe "Groen moet vooral op de linkerflank de sp.a goed bezighouden." Eigenaardig genoeg ligt het verweer daar minder gemakkelijk.

Dries Lesage: - Dat is grotendeels juist. Jean-Luc Dehaene heeft in de jaren 90 heel wat gewone mensen, arbeiders, werklozen doen inleveren voor de euro. Zelfs toen hij al premier af was, bleef hij nog veruit de meest populaire politicus van het land. Het is dus mogelijk om impopulaire maatregelen door te drukken. Maar om in de sfeer van het sociale en van de fiscale rechtvaardigheid te blijven stel ik nu vast dat onze vrienden-progressieven nooit durven praten over vermogensbelasting, noch over een tastbare verhoging van de vermogensfiscaliteit. Als je dat afzet tegen het voorbeeld van Dehaene vraag ik me opnieuw af wat er toch gebeurt in dit landje. Centrumlinkse ideeën slikt men in waardoor men ze nog meer marginaliseert. Zo ontstaan er in de ideeënwereld natuurlijk grote braakliggende terreinen waarop anderen dan leuke politiek kunnen maken.

Dirk Holemans: - Ik ben afkomstig uit Antwerpen, maar ik getuig hier van enig Gents chauvinisme. Wat Carl Devos aanbeveelt doet Groen! in Gent al jaren, namelijk maximaal inzetten op de sociale flank, keihard de dualisering in de samenleving aanklagen. En alles wijst erop dat de samenleving nog dualer wordt. Ik denk dat daarop harder inzetten ook nationaal heel belangrijk is. Voor de doelgroep die in menselijke nood zit, maar ook voor ons. Het kan ons ook electoraal versterken.

Peter Tom Jones: - Het gaat hier opnieuw om en-en. Ja, we moeten de rode flank van de socialisten aanvallen, want de thema's van rechtvaardige fiscaliteit zijn zeer belangrijk. En de keuzes die we daar maken kunnen ons sterk onderscheiden van de sp.a. Als het gaat over de groene flank is het anderzijds zeer belangrijk aan te tonen dat die groene flank een laagje vernis is. De discussie ten gronde voeren over de koppeling tussen de realiteit van de wetenschappelijke uitdaging van factor tien en tegelijk blijven pleiten voor economische groei is compleet onrealistisch. Een groeiende economie valt in absolute termen onmogelijk te combineren met een dematerialisatie van de economie die dan nog groter zou moeten zijn dan factor 10. Om dat concreet te maken verwijs ik naar de petitie die ik samen met Dirk Barrez heb gelanceerd in augustus 2006 voor het gebruik van een alternatieve meetlat om ons beleid aan te sturen. Wij pleitten voor een alternatieve indicator om economische welvaart te meten. Dat is de index voor duurzame economische welvaart (ISEW). In het Vlaamse parlement werd een motie ingediend om die meetstok op te nemen in de sociale staat van Vlaanderen. Maar die heeft het jammer genoeg niet gehaald. Zelfs de opname van een alternatieve indicator om welvaart op een meer correcte wijze te meten lijkt op dit ogenblik nog niet te kunnen. Laten we tegen andere partijen dus aub zeggen dat een echt duurzame economie betekent dat er ook echt keuzes gemaakt moeten worden, d.i. economische groei op een totaal andere manier invullen. In belangrijke klassieke industriële sectoren van bij ons zullen we dan ook een daling van de groei kennen. Dat moet men durven zeggen. Anderzijds zullen een aantal nieuwe sectoren groeien. En daar komt dan het verhaal van hightech en ecotech. We moeten een zeer sterk ecotechverhaal brengen. En dat is absoluut geen verhaal van terug de bomen in. Het gaat hier om een zeer gecompliceerd verhaal. Ik denk aan de zonneceltechnologie die ontwikkeld wordt bij IMEC. Dat is super hightech. Daar gaan we voor.

Dries Lesage: - Tom geeft aan waar het om te doen is: het oppositionele. In het Frans is er een spreekwoord dat dit goed vertolkt: *du choc des idées jaillit la lumière*. Een ongelooflijk cliché, maar het klopt. Onze samenleving heeft daar te weinig van. De meeste mensen denken niet na als ze alleen meer horen van hetzelfde, maar wel als ze iets nieuw horen, van een botsing van ideeën. Die eerste botsing kan een beetje vervelend zijn maar daar

moet je door. Ik denk dat de Gentse gemeenteraadsverkiezingen daar een voorbeeld van zijn. Een debat tussen progressieven moet inhoudelijk waardig kunnen blijven. Rechtse krachten kunnen daardoor zelfs in de verdrukking komen. We mogen ook niet alleen focussen op de groene partij: de groene beweging is veel groter dan dat. Maar ik herhaal nog eens: in het middenveld is er dringend nood is aan meer radicalisering. Dat zijn actoren die niet meedoen aan verkiezingen, zij zitten in een positie waarin ze veel radicaler kunnen zijn dan een groene partij. We moeten er wel voor zorgen dat ze niet te afhankelijk zijn van overheidssubsidies. Individuen, natuurwetenschappers en een blad als *Oikos* kunnen in die radicalisering een zeer goede rol spelen.

Dirk Holemans: - Om te besluiten: inzetten op hightech is erg belangrijk maar we moeten ook de vraag durven stellen naar efficiëntie, naar hoeveel genoeg is, zodat er genoeg overblijft voor iedereen. Dat is voor mij de kernvraag waar we mee bezig zijn.

(redactie: Gerarda Grosemans en Robert Crivit)

BIO

Dirk Holemans, redactielid, is publicist en medeoprichter en eerste hoofdredacteur van *Oikos*. Hij schreef onder meer *Ecologie en burgerschap*.

Peter Tom Jones, redactielid, is burgerlijk ingenieur en werkt als postdoctoraal onderzoeker aan de KULeuven. Hij is medeauteur van het boek *Terra Incognita*.

Dries Lesage, redactielid, is doctorassistent in de politieke wetenschappen aan de Universiteit Gent en auteur van *Globalisering en fiscale rechtvaardigheid*.

Peter Tom Jones, Dries Lesage, Jos Geysels & Dirk Holemans.